

Valkay Zoltán

Vészjósló árnyékoktól a vak(merő) repülésig

– Gondolatok Benes József festő- és grafikusművésznek a magyarkanizsai Dobó Tihamér képtárban, a 64. Kanizsai Írótábor kereteiben megnyílt Vakrepülés című kiállítására kapcsán –

„...Feltartott kezek/Tartották a/Leszakadni készülő/Eget...”

(Pintér Lajos)

Hogy miért fest, arra igazából nem tudja a választ. De úgy érzi, festés nélkül nem tudna élni – mesélte a sajátos művészi belső utat járó Benes József festő- és grafikusművész, aki munkáin keresztül bizonyos fajta önmegismerést gyakorol. Mert mindig is önálló művészetet akart művelni. Az ábrázolás vágya sohasem vezette, a képeit inkább önmagukért; úgynevezett képtárgyként készítette, lett légyenek azok különös felületkezelésű súlyosan rétegelt tájképek, hólyagszerű és mégis nehézkes gölem-karakterek vagy bevarrt szemű és szájú, szembenézéstől megfosztott és némaságra ítélt emberi lét-alakzatok valami különös világvégi; mondhatni metafizikai síkba helyezve. Képeinek hangulatába, jelentéseibe bizonyos őszi, de még inkább valami szélfúttá téli fényfenyegetések, messzeségbe vesző sötét árnyékok vegyülnek. Benes képeinek árnyéka Pilinszky, de még inkább De Chirico feszélyező árnyékaihoz hasonlítható. A Benes-féle árnyékok vészterhes, hosszan elnyúlóak és csaknem reményvesztettek. Független művészi hozzáállásának legszebb bizonyítéka, hogy egy Pannon-szigeten, egy mindentől távol eső Kecskemét-környéki tanyán él és alkot következetesen kerülve minden külső hatást. Mert őt nem a párizsi tetők, hanem a síksági mezők, és annak nagy élet-folyama inspirálja. Lét-állapotokat, lét-élményeket, lét-karaktereket fest, keres, mert általuk jön „transzba”. Olyannyira, hogy csaknem beleveszik ő maga is képeibe. Mert magának, a maga képére fest, de nagyon örül, ha ez másnak is tetszik. Szerinte olyat kell alkotni, ami még „nincs”. Célja a külső helyett a belső valóság felvillantása. Az autentikus és őszinte mű létrehozása. Érzelmait formálja egyedi módon idol-szerű képpé. Képeiről elmondható, hogy jók, de nem szépek

Benes VAKREPÜLÉS című ciklusában a beszűkült szemellenzős (szemfedős), „hálósapkás” (pilóta-sapkás?) lényei mintha csak repülnének az álom végtelen szürke tengerében, helyesebben inkább úsznak a vészterhes levegőig kietlenségében. Az álom-pszichológia ezt a tudattalannak tűnő repülést beteljesületlen vágyként írja le, úgyhogy menten fel is merül bennünk a kérdés: vajon az oly annyira és örökkön vágyott szabadság (alföldi géniusz) nem valótlan és elérhetetlen emberi vágy csak-e, annál is inkább, mert ájult oszcilláló *salto-mortale*-ként, mintegy kifocamodott, semmibe markoló és kapaszkodó tagokkal történik, túl minden akadályon? Felteendő kérdés az is, hogy miért és hová ez a lélekmegvető merész ugrás; az *inferno* fölé? A válasz talán lehetne ugyanaz, amit a vétkes emberiséggel kiegyenlített bűnös-áldozat „repülő-királynak” farmakosnak címezhetünk: a megszabadító halál-ugrásra készített, mindenképpen önmaga és tetteinek következményében találja magát. Mondom ez utóbbit első megérezésre a Benes-i tanítások nyomán. Mert meglehet, teljesen mindegy, hogy Benes elhagyva veszedelmes árnyékokat vető, bevarrt szemű és szájú lényeit, és a levegőbe emelkedve vajon szabad, szellemi, és nem evilági rétegeket érint-e, vagy csak arról van szó, hogy megbűnhődő repülő hőse (önmagán átszűr figurája) átlényegülve már árnyékot sem vet, csak egy halálmegvető bukfencet, túl az ég határain. Vagy még inkább túl a pannóniai beltenger agyagos, homokos üledékein, túl az ösvízfolyás erodált hordaléktalaján... Miközben Pintér Lajos megindító sorait kiálltja:

„...És akkor felszálltam/Mint aki álmában repülni tud/ Felszálltam a táj fölé/ Repültem/ Kettészelt madár/ Két kezem kitértam/ Behunytt szemmel repültem/ Vakrepülésben/ nem tudni mit hoz/ A múlt/ A jövő...”